

**VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
FAKULTA ARCHITEKTURY**

Mgr. Miroslav Chytil

**AKADEMICKÝ ARCHITEKT ANTONÍN NAVRÁTIL A FENOMÉN
PROSTĚJOVSKÉHO FUNKCIONALISMU
PROSTĚJOVSKÁ
ARCHITEKTURA 1918 – 1948**

**ARCHITECT ANTONÍN NAVRÁTIL AND THE PHENOMENON OF
PROSTĚJOV FUNCTIONALISM
ARCHITECTURE IN PROSTĚJOV 1918 – 1948**

Zkrácená verze Ph.D. Thesis

Obor: Architektura
Školitel: Doc. Ing. arch. Jarmila Ledinská, CSc.
Oponenti: Prof. Ing. arch. Peter Havaš, Ph.D.
Doc. Ing. arch. Zdeněk Makovský, CSc.
Prof. PhDr. Pavel Zatloukal
Datum obhajoby: 17. 6. 2004

Klíčová slova:

Funkcionalistická architektura

Meziválečné období, třicátá a čtyřicátá léta

Fenomén prostějovského funkcionalismu

Regionální středomoravské architektonické centrum

Key words:

Functionalist architecture

Inter-war period, twenties, thirties and forties years

Individual phenomenon of Prostějov functionalism

Regional Central Moravian architectonic centre

Místo uložení: Fakulta architektury VUT v Brně

© Miroslav Chytil, 2005

ISBN 80-214-2893-7

ISSN 1213-4198

OBSAH

1. PŘEDMLUVA	4
2. SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	4
3. POLITICKÉ A EKONOMICKÉ PŘEDPOKLADY VZNIKU NOVÉ ARCHITEKTURY	7
3.1 Od poloviny 19. století do konce 1. světové války	7
3.2 1918 - 1948	8
4. SOCIOEKONOMICKÝ PROFIL INVESTORA	9
5. PROSTĚJOVSKÁ ARCHITEKTURA 1918 – 1948	10
5.1 20. léta 20. století	10
5.2 30. léta 20. století	12
5.3 40. léta 20. století	21
6. PRAMENY A LITERATURA	25
6.1 Prameny	25
6.2 Literatura	25
7. RESUMÉ	28
7.1 Architekt Antonín Navrátil a fenomén prostějovského funkcionalismu. Prostějovská architektura 1918 – 1948. Souhrn	28
7.2 Architect Antonín Navrátil and the Phenomenon of Prostějov Functionalism. Architecture in Prostějov 1918 – 1948. Summary	30
8. ŽIVOTOPIS AUTORA	32

1. PŘEDMLUVA

”Vlastní stavebnictví je v Prostějově na dobré úrovni. Vždyť vývoj moderní české architektury lze v Prostějově sledovat jako snad v žádném moravském městě... Po roce osmnáctém defiluje před námi celá česká moderní architektura. Běžný průměr rovněž jde nad obvyklé zvyklosti stavební v ostatních městech.”

Tyto výroky z pera Bohuslava Fuchse, napsané pro desáté číslo časopisu *Kulturní zprávy*, jsem si vybral - z řady podobných - jako premisu předkládaného souhrnu, ve kterém se snažím zachytit známé a zejména doposud nepublikované poznatky o vývoji prostějovské architektury mezi lety 1918 - 1948. Zároveň však výše uvedený citát používám s cílem určitého odůvodnění své snahy a snad také jako jakousi obranu před nařčením z přílišného provincialismu či lokálního patriotismu. Uvědomuji si, že moje téma je úzce regionálně vymezeno, domnívám se však, že pro tento typ práce je dostatečně nosné - kvalita a úroveň meziválečného stavitelství ve městě jsou již po několik desetiletí obecně známé a odborně velmi vysoce hodnocené.

Během zpracovávání práce jsem provedl terénní průzkum jednak města, jednak celé spádové oblasti, vždy se zaměřením na stavby zhruba od přelomu století do počátku padesátých let. Kromě realizací všeobecně známých se zde nachází řada architektur známých méně, přesto však poměrně hodnotných, dosud nepublikovaných, majících svůj význam pro pochopení souvislostí vývoje. Celkově jsem vytypoval více než 320 realizací ve městě a některé další v jeho okolí. Dalším krokem bylo vyhledávání dokumentace k uvedeným stavbám - v oddělení architektury Muzea města Brna, archivní průzkum ve Státním okresním archivu v Prostějově, v archivu Okresního úřadu Prostějov, archivech Stavebních úřadů (zejména SÚ MěÚ v Prostějově), v jednotlivých případech i jinde. Důležitým zdrojem informací byla pozůstalost akad. arch. Antonína Navrátila, kterou jsem získal v polovině roku 2000 pro Muzeum Prostějovska od Navrátilovy dcery ing. Jitky Dvořákové z Prahy. Dalším zdrojem pramenů byla zachovalá dokumentace některých původních investorů (jejich potomků) a rozhovory s žijícími rodinnými příslušníky a s pamětníky.

Z hlediska metodologického jsem použil chronologického řazení, které dává ideální možnost pohledu na celkový vývoj. Mimo vlastní realizace staveb jsem se také snažil zachytit dobový kontext jak ekonomický, tak politický. Součástí práce je katalog staveb uvedených v textu, který zahrnuje celkem 94 realizací. Pro úplnost uvádím rovněž seznam všech prozkoumaných staveb, tedy i těch, o kterých se v textu nezmiňuji, považuji je za běžný průměr a zůstaly tak pouze v podobě rukopisných poznámek.

2. SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Funkcionalistická architektura, tj. architektura zhruba poloviny dvacátých až počátku padesátých let tohoto století, je u nás poměrně dobře a fundovaně podchycena, zabývají se jí ve svých pracích přední specialisté oboru. Většinou jsou

však podrobněji zpracovávána nejvýznamnější centra, stavby a autoři zmíněného období. Existuje však řada příkladů kvalitní meziválečné architektury či dokonce celých takových souborů mimo všeobecně uznávaná centra. Není možné říci, že takovéto stavby (a jejich autoři) jsou zcela opomíjeny, často jim však není věnována odpovídající pozornost, existují většinou jen populárně - odborné stati, jejichž cílem není ani nemůže být vyčerpání dané problematiky. Což je i případ Prostějova s jeho kvalitním architektonickým souborem zejména třicátých let a také některých místních tvůrců daného období.

Prvních ohlasů se dočkala prostějovská meziválečná architektura již na konci třicátých let dvacátého století. V desátém čísle časopisu *Kulturní zprávy* organizuje Josef Glivický Anketu o výstavbě Prostějova. V ní se do diskuse o úrovni a budoucnosti místní architektury zapojují přední soudobí tvůrci a někteří odborníci, spojení s výstavbou města - Bohuslav Fuchs, František L. Gahura, František Kalivoda, Jindřich Kumpošt, přednosta Městského stavebního úřadu Antonín Muzikant, Antonín Navrátil, stavební komisař a městský stavitel Miroslav Putna, stavební podnikatel Vladimír Souček, technický rada Josef Vaculík a Eduard Žáček.

30. května 1940 je v pražském Umělecko - průmyslovém museu slavnostně zahájena výstava *Za novou architekturu*. Můžeme o ní říci, že je zlomem v nazírání na prostějovskou architekturu uplynulých dvaceti let. Poprvé se dostává do širšího, celostátního kontextu a o tom, že přesahuje běžný průměr svědčí již to, že na výstavě dostává poměrně velký prostor. Rovněž ohlasy jsou mimořádné. Na mysli mám zejména *Architektura*, který věnuje velkou část (celkem dvacet tři stran) svého druhého čísla právě monotématu prostějovského moderního stavitelství. Textová část obsahuje šest článků šesti autorů - Františka Vavroucha, Antonína Muzikanta, Jana Kühndela, Augusty Müllerové, Josefa Mrkose a Josefa Skutila. Nejpodstatnější část celku však tvoří bohatá fotodokumentace (celkem dvacet čtyři snímků exteriérů i interiérů), kterou pořídili zejména brněnský fotograf Herbert Orth, dále pak prostějovský ateliér Václava Ševčíka, Miroslav Putna a Antonín Navrátil.

Reprezentativní účast prostějovských staveb na výstavě *Za novou architekturu* a pozornost, kterou jim věnoval časopis *Architektura* jsou bohužel na velmi dlouhou dobu posledními obsáhlejšími reflexemi prostějovského stavitelství. V době druhé světové války vychází v roce 1940 kniha J. E. Kouly *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*. Najdeme v ní drobné zmínky o Kalivodově zadávacím plánu zahradní kolonie v Drozdovicích a v souvislosti se sociální výstavbou o domech pro chudé od Miroslava Putny. Podobně je tomu tak i v časopise *Architektura* z roku 1942, kde je představen projekt obytných domů firmy Nehera od Antonína Navrátila.

V průběhu druhé poloviny čtyřicátých, v padesátých a šedesátých letech přestává prostějovská meziválečná architektura pro oficiální historiky a publicisty jakoby existovat. Velmi stručnou zmínku o sledovaném tématu nacházíme v roce 1962 v prostějovském *Kulturním zpravodaji*. Architekt Blahoslav Adamík zde připomíná šedesáté narozeniny Antonína Navrátila a při té příležitosti uvádí některé jeho realizované i nerealizované práce, které celkově velmi pozitivně hodnotí. V podstatě

stejný článek stejného autora vychází jako nekrolog roku 1975 v prostějovském kulturně politickém časopise *Štafeta*.

První poválečné shrnutí, zhodnocení a stanovení hierarchizace hodnot prostějovské moderní architektury provedl v roce 1977 Vladimír Šlapeta, tehdy historik architektury Národního technického muzea. V časopise *Štafeta* vychází jeho trojdílný seriál *Moderní architektura v Prostějově*, kde na čtrnácti stranách (včetně osmi fotografií Bohuslava Pacholíka) shrnuje populárně naučnou formou vývoj architektury ve městě v letech 1900 - 1950. Ve stejném roce vychází tento materiál také souborně jako zvláštní otisk. Z meziválečného období se autor blíže věnuje nejlepším projektům Jindřicha Kumpošta, Eduarda Žáčka, Antonína Navrátila, Miroslava Putny a Františka Kalivody. Pozitivně oceňuje zejména třicátá léta, tedy období, kdy je funkcionalismus již ve své pozdní fázi rozdělen na řadu proudů a nuancí.

V roce 1982 vychází v časopise *Památky a příroda* souhrn *Moderní architektura v Prostějově* od spoluautorů Vladimíra Šlapety a Pavla Zatloukala. Také tento text hodnotí stavební dění v Prostějově první poloviny dvacátého století velmi vysoko, navíc se tímto téma ocitá poprvé po druhé světové válce na stránkách odborně zaměřeného periodika.

S dalším souhrnem, který se částečně věnuje architektuře Prostějova dvacátých až čtyřicátých let dvacátého století se setkáváme až po roce 1989, konkrétně v publikaci *Prostějov v proměnách staletí* z roku 1994. V jednom z doprovodných textů této jinak populárně zaměřené knihy, postavené především na komentovaných historických fotografiích města, se zabývá historik Pavel Marek stavebním děním v Prostějově od roku 1870 do konce osmdesátých let dvacátého století.

V roce 1995 vychází ve *Zpravodaji Muzea Prostějovska* krátká vzpomínka na Antonína Navrátila při příležitosti dvacetiletého výročí architektova úmrtí.

Do katalogu *Otto Rothmayer 1982 - 1964*, vydaného roku 1997 ke stejnojmenné výstavě v galerii Jaroslava Fragnera, je zařazen i rodinný dům s atelierem pro Hanu Wichterlovou. Jde o dosud neznámou stavbu významného autora, který se tak dostává i do prostějovského prostředí.

O rok později vychází další souhrnný text, zabývající se architekturou prvních padesáti let dvacátého století. V časopise *Štafeta* shrnuje známé události na šesti stranách Blahoslav Adamík.

Posledním celkovým souhrnem sledované problematiky je stať Pavla Zatloukala *Architektura 1. poloviny 20. století*, která je součástí druhého svazku publikace *Prostějov, dějiny města*. Autor je již z dřívějška s danou problematikou dobře obeznámen a tak přestože má na postihnutí vývoje místní architektury k dispozici omezený prostor, daří se mu populární formou a zároveň fundovaně postihnout nejdůležitější stavební počiny daného období. Na jedenácti stranách (včetně poznámek a fotodokumentace) se zabývá samozřejmě také meziválečným obdobím, jmenovitě pak nejlepšími stavbami Jindřicha Kumpošta, Ladislava Machoně, Bohumíra F. A. Čermáka, Bohumíra Kozáka, Eduarda Žáčka, Antonína Navrátila, Františka Kalivody a Miroslava Putny.

Zatloukalova kapitola pro výše uvedenou publikaci je doposud poslední syntézou zkoumaného tématu. Dále o prostějovské meziválečné architektuře nacházíme zmínky v katalogu ke stálé expozici Muzea města Brna *O nové Brno*^a v katalogu k výstavě *Generace 1901 - 1910*. Uvedeny jsou zde práce Miroslava Putny, Eduarda Žáčka a Františka Kalivody.

Na závěr této části ještě zmiňme výstavu Muzea Prostějovska Prostějov ve dvacátém století (9. 12. 1999 - 16. 4. 2000), jejíž hlavní součástí byly fotografie a texty, zachycující vývoj architektury ve městě v uplynulém století.

3. POLITICKÉ A EKONOMICKÉ PŘEDPOKLADY VZNIKU NOVÉ ARCHITEKTURY

Architektura je odrazem ducha doby, ve které vznikala. Tedy i odrazem politické a ekonomické situace místa. Z tohoto důvodu zařazuji do svého textu následující kapitolu, která se zabývá výhradně politickou a ekonomickou situací města zhruba od poloviny devatenáctého století do poloviny století dvacátého. Záměrně z tohoto stručného celkového přehledu vynechávám stavebnictví, hlavní náplň své práce, které je na rozvoj ekonomické a politické situace přímo vázáno. Vždyť také největšími investory ve městě jsou některé níže zmíněné podniky (jak u výstavby soukromé, tak zejména u staveb bytů pro své zaměstnance). Jako investor se rovněž významně projevuje město (prostřednictvím Stavebního úřadu města Prostějova), především realizacemi v oblasti sociální výstavby.

3.1 Od poloviny 19. století do konce 1. světové války

Prostějov byl od počátku šedesátých let devatenáctého století typický soupeřením českého a německého živlu, a to nejen ve sféře politické a ekonomické, ale i v oblasti kulturní a společenské. Březnové volby v roce 1861 vynesly do čela města německou stranu, která obsadila dvacet ze třiceti křesel v obecním výboru. Na dobu dalších tří desetiletí je tak určeno politické směřování města.

Částečně šedesátá a zejména pak sedmdesátá a osmdesátá léta devatenáctého století jsou také obdobím formování hospodářského charakteru Prostějova. Hlavním průmyslovým odvětvím se stává oděvní výroba. Ta je z velké většiny v rukou židovského obyvatelstva a tedy pod kontrolou německého kapitálu. Židovští podnikatelé vlastnili přes tři čtvrtiny konfekčních podniků a kontrolovali také většinu obchodní sféry. Tento kapitál, vázaný na Vídeň, přispíval k populačnímu růstu Prostějova, byl však zároveň hlavní oporou místního německého živlu. Uvedený stav v podstatě přetrvával i po převzetí politické moci českou stranou v roce 1892. Na tomto místě je také nutné zmínit fakt, že přes ekonomickou sílu židovsko - německých vlastníků docházelo z jejich strany k minimálním pokusům o zlepšení životních podmínek zaměstnanců a jejich podíl na stavebním rozvoji města byl nepoměrně menší, než by se dalo očekávat. Strojírenský a kovodělný průmysl, který se v letech mezi dvěma světovými válkami stává spolu s oděvnictvím určujícím ekonomickým prvkem města, se začíná formovat ke konci devatenáctého

století. Roku 1878 byl založen Františkem Wichterlem závod na výrobu zemědělských strojů, druhá továrna se stejnou výrobní náplní vznikla v roce 1894, jejími zakladateli byli bratři František a Josef Kovářikovi. V roce 1919 oba podniky fúzovaly. Dalším větším kovozpracujícím podnikem byla firma Doležal & Těhnik, továrna na železné zboží a konstrukce, která vznikla v roce 1900. Na výrobu kovových předmětů vysoké uměleckořemeslné kvality se specializovala firma Vulkania. Potravinářský průmysl, těžící z tradiční základny zemědělské Hané, si udržuje svůj význam jak na konci devatenáctého století, tak potom i v průběhu první poloviny století následujícího, ostatní obory mají jen lokální význam. Téměř úplně v rukou německých podnikatelů byl až do poloviny osmdesátých let devatenáctého století obchod a přestože po roce 1892 roste podíl českých obchodníků, klíčové pozice zůstávají prakticky až do první světové války v rukou Němců.

Zcela zásadním mezníkem v novodobých politických dějinách města se stává rok 1892, kdy v mimořádných volbách získává česká strana většinu a starostou je zvolen Karel Vojáček. *Prostějov se rokem 1892 stává největším česky řízeným městem na Moravě a má ambice stát se i největším českým centrem kulturním.*

3.2 1918 - 1948

Po roce 1918 se podstatně mění národnostní skladba obyvatel Prostějova, když se většina Židů hlásí k národnosti židovské, část k české a část k německé. Při sčítání lidu v roce 1921 se tak k německé národnosti hlásí pouze 3,8 % obyvatel, v roce 1930 je to již jen 2,7 % (česká - přes 93 %, židovská - 2,2 %).⁵⁵

Ačkoli je Prostějov jedním z center převážně zemědělské Hané, patří po celé období první republiky k nejprůmyslovějším městům Moravy (po Brnu, Moravské Ostravě a posléze i Zlínu). Hlavním odvětvím zůstává i nadále průmysl konfekční. Nejvýznamnějšími závody v meziválečných letech byly firmy Nehera, Rolný, Řezáč a spol., Prvoděv a Sbor.⁵⁷ Přes převahu oděvního průmyslu byly největším prostějovským podnikem Prostějovské továrny na stroje Wichterle a Kovářik - Wikov, vzniklé roku 1919 spojením dvou dříve samostatných podniků v jednu akciovou společnost. K dalším významnějším kovodělným podnikům patřila firma Doležal a Těhnik (Dolte), dále podnik bratří Wilhelmů, a opomenout rozhodně nesmíme firmu Vulkania. Z ostatních oborů jmenujme poměrně rozšířené obuvnictví (postupně však likvidované Baťovým koncernem) a potravinářství – zejména pivovarnictví, sladovnictví a výrobu kořalek.

Události roku 1938, zejména odstoupení pohraničních území Německu a následný příliv uprchlíků změnil i politickou atmosféru ve městě. Počátkem roku 1939 rezignoval Oldřich John, který předal svou funkci prvnímu náměstkovi Janu Sedláčkovi. Německou armádou byl Prostějov obsazen 15. března 1939. Okupace přinesla městu všeobecný úpadek. Starosta Sedláček byl na počátku roku 1940 sesazen a jeho místo zaujal vládní komisař Hermann Bösse, který byl ještě v tomtéž roce vyměněn Maxmilianem Girthem. Ten byl také v roce 1942 jmenován úředním starostou a v této funkci byl nahrazen roku 1944 Hansem Grabingerem, který byl pro nedostatek vhodných kádrů zároveň okresním hejtmanem. Městský úřad byl

reorganizován tak, aby vyhovoval germanizačním snahám a aby mohl být znovu zajištěn rozvoj místního německého živlu.

V oblasti hospodářské využila německá správa protižidovských zákonů a židovské podniky byly arizovány nebo likvidovány. Řadě českých firem (Rolný, Nehera, Wikov, Dolte aj.) byl dosazen německý spolumajitel, u akciových společností byl posílen německý vliv prostřednictvím dozorčích rad. Přesto nelze říci, že by se oděvnictví a strojírenství - dva nejdůležitější prostějovské obory - ocitly v krizi. Velké Prostějovské podniky byly technicky na vysoké úrovni, a tak mohly být využity pro potřeby válečné výroby. Silně zbrzděno bylo ovšem stavebnictví, zejména díky nedostatku pracovních sil a přidělovému systému materiálu.

Válka způsobila městu značné škody. Nejvíce byl Prostějov materiálně poškozen na jejím konci při bombardování, kdy bylo zničeno několik desítek budov, nádraží, nefungovala doprava, byly zastaveny dodávky elektřiny a plynu a vyřazena byla rovněž telefonní síť.

V říjnu roku 1945 byly přijaty první znárodňovací dekrety. V Prostějově byly nejdříve vyvlastněny oděvní firmy Rolný, Nehera, Silesia a Sbor a staly se základem národního podniku Oděvní průmysl. Během následujících dvou let byly znárodňovány nebo dávány pod národní správu další velké a střední podniky, z těch nejznámějších jmenujme např. továrny Wikov, Dolte, Vulkania, Winterův pivovar a sladovna a desítky dalších.

První poválečné parlamentní volby v roce 1946, podle kterých bylo rekonstruováno i obecní zastupitelstvo, dopadly vítězně pro sociální demokracii, komunisté se umístili za národními socialisty na místě třetím, což byl výsledek, který se lišil od výsledků převážné většiny volebních obvodů v republice. Postupně se však začíná situace obracet. Nepříznivý rok 1947 (tuhá zima a katastrofální sucho) radikalizuje část obyvatelstva, čehož využívají komunisté ke konfrontační agitaci a stupňování požadavků. Pokračuje také znárodňovací program, postihující již i malé podnikatele (mj. všechny stavební podniky a živnosti přecházejí do n. p. Průmstav, k n. p. Oděvní průmysl jsou přičleňovány další firmy aj.). Dochází k politické krizi, končící v únoru 1948 úplným převzetím moci komunistickou stranou. V dubnu 1948 je reorganizováno městské zastupitelstvo a v životě města začíná nová éra, která bude trvat více než čtyřicet let.

4. SOCIOEKONOMICKÝ PROFIL INVESTORA

Budeme – li chtít dostat obraz typického stavebníka, investujícího v Prostějově mezi dvěma válkami, zjistíme, že takováto generalizace není možná. Na kvalitních realizacích se totiž podílely subjekty značně odlišné a různorodá byla také typologická skladba jednotlivých staveb. Přesto se můžeme pokusit vymezit alespoň základní okruhy stavebníků, jejichž prostřednictvím dostal meziválečný Prostějov svou moderní tvář, v té době velmi vysoce hodnocenou.

Velkým zadavatelem je Stavební úřad města Prostějova, zvláště v oblasti výstavby sociální, v několika případech se podílí na bytové výstavbě stát. Dalším

investorem bytových domů, určených tentokrát pro své zaměstnance, jsou velké prostějovské podniky Nehera a Wikov (ve druhé fázi Agrostroj Wikov), později také n. p. Oděvní průmysl. Zaměstnanecké byty staví i Úvěrní spolek záložna a zastavárna, Městská spořitelna či Městské elektrické podniky. Jiným případem je výstavba nájemných domů soukromými subjekty, většinou příslušníky střední třídy. Ta je kvantitativně na vyšší úrovni a do katalogu jsou zařazeny její - dle mého názoru - nejzdařilejší realizace.

Pro Prostějov typickým je soukromý obytný dům s výrobním a obchodním provozem. Jeho stavebníkem je opět většinou malý až středně velký podnikatel a tyto stavby mají velmi rozdílnou úroveň. Jejich nejkvalitnější příklady jsem opět zařadil do katalogu.

Kvalitní rodinné bydlení - soukromé vily - není v Prostějově výsadou pouze příslušníků místní podnikatelské či úřednické elity, přestože jejich domy mají většinou vysokou estetickou úroveň. V některých případech se ale v Prostějově setkáváme i s rodinnými domy vrstev středních, které se sice nedají plně srovnávat s exkluzivními sídly vrstvy nejvyšší, přesto však svou kvalitou překračují úroveň běžné konfekce své doby.

Není to sice věc úplně podstatná, je však vhodné si v Prostějově - v minulosti město s velkým národnostním napětím - všimnout i této stránky. Jak totiž ukazují fakta je drtivá většina zadavatelů kvalitní architektury české národnosti, což v minulosti - před rokem 1914 a ještě spíše před přelomovým rokem 1892 - nebylo zdaleka samozřejmostí.

Co tedy vyplývá z výše uvedeného stručného přehledu? Že kvalitní meziválečná architektura vzniká jednak díky velkým investorům, kteří jsou dostatečně ekonomicky silní k tomu, aby mohli financovat vedle výstavby soukromé i výstavbu podnikovou a najímat si k obojímu špičkové projektanty. Za druhé na velmi dobré úrovni pracuje Stavební úřad města Prostějova, který své stavby rovněž zadává renomovaným architektům a za třetí dotváří obraz města mezi dvěma válkami řada zdařilých staveb, investovaných středními vrstvami.

5. PROSTĚJOVSKÁ ARCHITEKTURA 1918 – 1948

5.1 20. léta 20. století

Pro vývoj po první světové válce je určující nový *regulační plán*. Hlavní zásady tohoto dokumentu stanovila volená regulační komise, cílem byla koncentrovaná a postupná výstavba jednotlivých čtvrtí na úkor výstavby rozptýlené, čímž mělo být dosaženo ekonomicky výhodnějších řešení při budování komunikací a inženýrských sítí. Po stanovení výchozích kritérií byla roku 1920 vypsána veřejná soutěž na vlastní zastavovací plán, což bylo na Moravě v této době spíše výjimkou a Prostějov byl jedním z prvních měst, které se tento dokument rozhodlo pořídit. Práce byla svěřena ing. Josefu Peňázovi a akad. arch. Jindřichu Kumpoštovi. Ti předložili koncem roku 1922 studii v měřítku 1 : 2880, pracující s výhledem na příštích

padesát let, která byla schválena městským zastupitelstvem 10. dubna 1923 a stala se základním dokumentem pro další rozvoj města.

Symptomem prvních poválečných let byla rostoucí bytová krize, související s přílivem nových obyvatel z venkova. Tuto situaci, do té doby v Prostějově neznámou, řeší město (kromě pořízení již zmíněného regulačního plánu) výstavbou nájemných domů. Zakázky jsou zadávány místním firmám, čímž se zároveň snižuje úroveň nezaměstnanosti. Z architektů se touto problematikou jako první začíná zabývat Jindřich Kumpošt, jehož návrhy *rodinných domků pro stavební družstvo Vlastní krov a pro dělnickou kolonii u řeky Hloučely*, obojí z roku 1921, však nebyly realizovány. V pozdějších dvacátých letech zasahuje do bytové výstavby také řada soukromých subjektů, převážně stavbou jedno až několikobytových domů, které někdy dosahují na svou dobu velmi slušného architektonického standardu.

Dům továrníka Ludvíka Bauera (Pod Kosířem číslo orientační – dále jen č. - 1, číslo popisné – dále jen č. p. - 256), vycházející z tradice anglického rodinného bydlení, navrhl roku 1928 brněnský architekt a Wagnerův žák z vídeňské Akademie Bohumír F. A. Čermák.

Dům pro MUDr. Julia Pažouta (Rejskova ul. č. 11, č. p. 255) z let 1928 - 1929 je jedinou realizací pražského architekta Ladislava Machoně v Prostějově.

Velice slušnou úroveň má *obytný dům pro manžele Bauerovy (Kollárova ul. č. 10, č. p. 2573)* navržený ing. arch. A. Steklmacherem z Prahy v roce 1929 a realizovaný o rok později.

Činžovní dvoupodlažní *dům pro Bohumila Beránka (Tetín č. 6, č. p. 1492)* projektoval architekt Radko Hlavinka z Brna (1927 – 1928).

Z místních stavebních firem navrhla a realizovala několik domů patřících ve městě k dobrému průměru stavební kancelář Rudolfa Valouška. Ve *Vrchlického ulici č. 1 a 2 (č. p. 2369, 2370)* stojí bývalá *továrna na oděvy F. Řezáč a spol.*, která vznikla rekonstrukcí a nadstavbou staršího domu v letech 1927 - 1928. Z roku 1929 pochází *nájemný dům pro Úvěrní spolek záložna a zastavárna (Knihářská ul. č. 18, č. p. 240)*.

Přítomnost významných soudobých tvůrců v Prostějově dvacátých let dokládá stavba, stojící v bezprostřední blízkosti města na katastru obce Smržice. *Rodinný dům s ateliérem pro Hanu Wichterlovou (Smržice č. p. 414)*, sochařku, výraznou osobnost meziválečné umělecké avantgardy a prostějovskou rodačku navrhl Plečnikův žák z Uměleckoprůmyslové školy, pražský architekt Otto Rothmayer.

Nerealizována zůstala bohužel na svou dobu velmi progresivní stavba s pásovými okny a střešní terasou, *rodinný dům s lékařskou ordinací*, který vyprojektoval již roku 1925 jeden z předních představitelů raného funkcionalismu u nás Karel Honzík (1900 - 1966).

Mimo výstavby bytů dochází k oživení také u staveb veřejných. Již před první světovou válkou byl pocíťován nedostatek školních budov. Proto byla roku 1924 provedena přístavba a nástavba dívčích škol (Rejskova ul. č. 4), přestavěna byla také stará školní budova na Vápenici (Vápenice č. 1), která byla adaptována pro státní odbornou školu tkalcovskou a krejčovskou, v Československu tehdy jedinou svého

druhu. Zcela nová, dvaadvacetitřídní školní budova obecné a měšťanské školy chlapecké a dívčí byla postavena v letech 1925 - 1926 na Husově náměstí dle projektu architekta Jaroslava Coufala (Husovo nám. č. 91, č. p. 2061).

Investorem a zároveň projektantem byl v řadě případů Stavební úřad města Prostějova. Přízemní *novostavba mateřské školy* patří mezi první funkcionalismem ovlivněné budovy ve městě. Podle projektu z března 1929 byla postavena v témže roce (*Máchova ulice č. 15, č. p. 794*).

Z veřejných budov, postavených ve dvacátých letech 20. století, je však třeba zmínit zejména nejvýznamnější z nich. Jejím autorem je brněnský architekt a urbanista, absolvent vídeňské Akademie, Jindřich Kumpošt. Jde o projekt *úřední a obytné budovy Městské spořitelny* (*Žižkovo nám. č. 17, č. p. 137*). Tato stavba do jisté míry předznamenává další dění. Jedná se o kvalitní kontextuální architekturu z let 1925 - 1926, její zvýšená podlažnost oproti sousedním domům je opticky korigována ustupujícím nejvyšším podlažím. Plasticky pojednané průčelí se vzájemně se vyrovnávajícími vertikálami a horizontálami je částečně provedeno z režných cihel, což prozrazuje vliv holandské architektury. Paralelu bychom našli v sousední Olomouci, kde vzniká ve stejné době (1925 – 1927) jiná Kumpoštova racionálně modernistická stavba, ovlivněná cihelnou architekturou, budova okresní nemocenské pojišťovny.

Zásluhou stavební aktivity Sokola I. se Prostějov dočkal také velkorysého *sportovního areálu* (*Kostelecká ulice č. 47, č. p. 3113*). Na pozemku o rozloze 40.000 m² za Kosteleckou ulicí vznikl v letech 1925 - 1929 moderní komplex sportovišť, jehož některé stavby jsou prvními místními realizacemi prostějovského rodáka a jednoho z prvních absolventů české školy architektury na České vysoké škole technické v Brně Eduarda Žáčka. Pro zmíněný areál navrhl Žáček objekty tzv. *Domoviny a letní tělocvičny* (1927 – 1929). Další podobnou Žáčkovou realizací je *budova sokolovny ve Smržicích* (č. p. 173) z let 1929 – 1931. Investorem byla smržická sokolská jednota.

K veřejným budovám můžeme přiřadit také stavby sakrální, v tomto případě *sborový dům Českobratrského sboru evangelického* (*Kollárova ul. č. 6 / nám. U kalicha č. 1, č. p. 2574*), dílo pražského architekta Bohumíra Kozáka z let 1926 – 1927. Tato uměřená, přesto však určitou dávku monumentality nepostrádající stavba měla být součástí později nerealizovaného většího celku společně s velkým sálem a věží.

V průběhu 20. let probíhají také sanační práce městských inženýrských sítí. Je regulována a zaklenuta mlýnská strouha, dosud prakticky jediný sběrač odpadních vod a do roku 1929 je připraven projekt kanalizačního systému. Pokračuje plynofikace a elektrifikace města. Postupně jsou upravována veřejná prostranství, silnice dostávají dlážděný nebo asfaltový povrch.

5.2 30. léta 20. století

Třicátá léta dvacátého století můžeme směle označit co do úrovně architektury jako třetí vrchol v dějinách města, jako zlatý věk prostějovského stavitelství,

významem plně srovnatelný s obdobím renesance. Zasloužili se o to nadprůměrní, domácí či pro Prostějov soustavně pracující architekti (byť více či méně provázaní s činností a působením brněnského centra), kteří svou tvorbou inspirovali také některé místní stavební kanceláře a tak mohla vzniknout i řada poměrně kvalitních objektů, projektovaných stavebními podnikateli, a to nejen přímo v Prostějově. Drtivá většina staveb byla realizována místními stavebními firmami.

Jak bylo již uvedeno, proběhla v roce 1939 *revize regulačního plánu*. Řešené území bylo rozšířeno na celý katastr města a do budoucna se počítalo i s připojením některých sousedních obcí a vznikem tzv. Velkého Prostějova. Další úpravy byly vyvolány změnou dopravní situace, zejména zvýšením frekvence dálkové i místní přepravy. Do této diskuse se svým návrhem řešení dálkové silniční dopravy zapojil roku 1934 také Jindřich Kumpošt. Vinou úpadku hospodářské situace a zpomalení stavebních prací během okupace nebylo nakonec realizováno ani jedno z řešení (s absencí vnějšího dopravního okruhu se město potýká dodnes).

Na konci třicátých let vzniká také nový *asanační plán města*. V roce 1939 je zřízen asanační fond, ze kterého mají být vykupovány jednotlivé domy určené k demolici. Na jejich místech mají později vyrůst novostavby, vyhovující soudobým požadavkům.

Také ve třetím desetiletí 20. století pokračuje výstavba nájemných bytových domů. Nejčastějším stavebníkem je v tomto případě město Prostějov. *Dům na Husově náměstí č. 85 (č. p. 2035)* z roku 1930 (projekt 1928 - 1929) je první stavbou ze čtyř, které tvoří jeden kompaktní celek. Pouze tento první objekt je však dílem pražského architekta Jaroslava Stockar - Bernkopfa, u ostatních byl autor pouze konzultantem. Dům č. 85 byl postaven z výnosu za tímto účelem uskutečněné loterie, byl majetkem státu, pozemek poskytlo město, které se rovněž staralo o údržbu. Na tento objekt navázalo město v letech 1930 - 1931 dostavbou dalších tří budov - *Husovo náměstí č. 83, 87, Joštovo náměstí č. 4 (č. p. 2034, 2033, 2032)*, čímž vznikla konečná podoba komplexu.

Přestože městská správa oblast nájemného bydlení nijak nezanedbává, přetrvává v Prostějově nedostatek zejména bytů malých a levných. Tento problém se snaží město řešit mimo jiné také sociální výstavbou, stavbou tzv. domů pro chudé. Zpracováním projektu prvního takového domu byl pověřen městský stavitel ing. arch. Miroslav Putna. Žák Jiřího Krohy z brněnské techniky byl městským stavitelem jmenován roku 1936 a na tomto místě setrval do roku 1950. Architektovým hlavním zájmem byl v Prostějově program sociální výstavby, jehož první realizací byl *soubor čtyřidevadesáti malometrážních jedno a dvoupokojových bytů v roce 1936 - 1937 (Šárka 9 a 11, č. p. 1900)*. Jednoduchá architektura ve tvaru "U", úsporná pavlačová dispozice, kompletní sanitární vybavenost, ozeleněný vnitřní dvůr, to jsou prvky, jejichž použitím vyřešil Putna úspěšně obtížný úkol, platicí u sociální výstavby obecně - sladění požadavků na určitý stanovený komfort, provozní a hygienickou bezproblémovost, celkové estetické vyznění a ekonomickou úspornost. Touto stavbou se Miroslav Putna úspěšně zapojuje do diskuse na téma sociální výstavba. Prostějov není samozřejmě jediným městem, které využívá

zákona o sociálních bytech. Na jeho základě probíhá v Praze soutěž na výstavbu 2.000 takovýchto bytů (1936), v Brně na 1.000 (1937). Z obou akcí byla řada návrhů realizována. V podstatě se jedná o střetávání tří základních koncepcí. Byty pavlačové umožňují snížit náklady a pavlač sama se může stát výrazným estetickým prvkem. Na druhou stranu má některé nevýhody – nedostatek soukromí, neobyvatelnost v zimě či omezení přístupu světla. Objevují se tedy i jiná půdorysná řešení – pětitrakt s průběžnou chodbou v delší ose domu, což však znesnadňuje možnost větrání a přímého osvětlení místností, vedoucích do chodby, nebo dvoutrakt s větším počtem schodišť, z nichž je přístupných více bytů najednou (většinou 3 – 5). Zde je nevýhodou vyšší ekonomická náročnost.

Také další realizace nájemných domů Miroslava Putny patří k tomu nejlepšímu v dané oblasti. Sociální byty byly náplní *komplexu stavěného v letech 1938 - 1941 v Drozdovicích (Raisova ul. č. 5, 7, 9 a 11, č. p. 1248, 1249, 1250 a 1251)*. Všechny byty mají příslušenství a vlastní balkon. Město tak získalo celkem 76 bytových jednotek ve čtyřech vchodech. Esteticky působivé a plně funkční je vysazení středních rizalitů se zaoblenými rohy a balkony každého vchodu na dva sloupy. Toto řešení opět dodává stavbě pro autora typickou živost. Součástí tohoto sociálního domu byla také samostatná stavba *Jubilejní mateřské školy z let 1938 - 1939 (Raisova ul. č. 6, č. p. 3117)*, s na svou dobu pokrokovým dispozičním řešením druhého nadzemního podlaží se značnou variabilitou provozních prostorů. Exteriérově působivý je kontrast dvou subtilních podpor, nesoucích masivní hmotu vysazené části s učebnami v prvním patře.

Na obytný dům Antonína Navrátila ve Slovenské ulici navázal Putna zdařile v letech 1938 - 1939 nárožní stavbou *nájemného domu Městské spořitelny (Slovenská ul. č. 15, č. p. 2550)*. Šlo o druhý dům vzešlý ze soutěže na obytné domy pro zaměstnance spořitelny, stavěný zároveň se sousední Navrátilovou stavbou. Trojpodlažní budova ovládá svým plastickým pojetím, jehož bylo dosaženo vysazením nárožních balkonů a navýšením této části o jedno podlaží, severovýchodní partii náměstí Spojenců. Jestliže jsme hovořili o dynamice Putnovy prostějovské meziválečné tvorby, pak za její vrchol můžeme označit architekturu *úřední a obytné budovy Městských elektrických podniků* na pohledově velmi exponovaném místě ve vyústění Brněnské třídy na *Poděbradově náměstí č. 2 (č. p. 1588)* z let 1938 - 1940. V tomto případě se zřejmě v největší míře projevilo autorovo Krohovo školení. Všechny tři funkce - obchodní v 1. NP, administrativní ve 2. NP a obytná ve 3. - 5. NP - jsou důsledně odděleny, takže nedochází k provozním kolizím. Exteriér je transparentním vyjádřením těchto funkcí, zaujme vyložený zaoblený arkýř zasedací síně, sešikmené balkony v západním průčelí stavby a rytmus vysazených balkonů hlavního jižního průčelí.

Z drobnějších Putnových realizací uveďme *náhrobek literáta, politika a někdejšího starosty města Ondřeje Přikryla* z let 1939 - 1940 na městském hřbitově (sochařská výzdoba Jan Tříška), z prací nerealizovaných návrh na *nájemný dům pro manželé Drobečkovy* ve Slovenské ulici (1938).

Roku 1933 se v Prostějově usazuje na radu svého učitele z pražské Uměleckoprůmyslové školy Pavla Janáka akademický architekt Antonín Navrátil. Spolu s Miroslavem Putnou se později stává druhou významnou osobností, soustavně pro Prostějov tvořící. Dá se říci, že mezi dílem Navrátila a Putny prostějovská architektonická produkce osciluje. Na jedné straně stojí dynamičnost a živost Putnova pozdního funkcionalismu, na straně druhé jednoduchost, čistota formy, tvarová uměřenost a racionalita staveb Navrátilových. Obojí je dáno osobnostmi jejich učitelů, stejně tak jako zájem o sociální a bytovou problematiku.

První Navrátilovou realizací je *nájemný dům manželů Kozlových (nám. E. Husserla č. 18 - ul. I. V. Netušila č. 1, č. p. 1632)*. Projekt nese datum 1. března 1937, realizován byl v témže roce. Tento bytový dům je typickým příkladem Navrátilovy práce s architektonickou formou; rytmizace hmot a ploch i začlenění do prostředí jednoho z centrálních náměstí dávají nahlédnout do autorovy profesionální filozofie. Na základě architektonické soutěže navrhuje v dubnu 1938 Antonín Navrátil *bytový dům pro zaměstnance Městské spořitelny (Slovenská ul. č. 11, č. p. 2552)*. Se stavbou bylo započato v květnu 1938, kolaudace proběhla 4. února 1939. Fakt, že místní správa pečlivě sledovala rozvoj města i celkovou úroveň novostaveb, dokládá mimo jiné i bod číslo 8 protokolu o jednání Městského stavebního úřadu o povolení stavby (24. 5. 1938): "*Průčelní plochy budou co nejkvalitněji provedeny jak v návrhu, tak v materiálu, aby budova měla charakter místu přiměřený*".

K nejplodnějším autorům v oblasti nájemného bydlení patří Eduard Žáček, který pro Prostějov nejen systematicky pracoval, ale do místního stavebního dění rovněž investoval. Na počátku třicátých let se na něj obrátila Městská spořitelna, když uvažovala o dostavbě dvorního traktu své hlavní kancelářské budovy, kam hodlala umístit služební byty. Projekt *bytového domu Městské spořitelny v Knihařské ulici č. 10 (č.p. 137)* v Prostějově pochází z roku 1930, kolaudační výměr nese datum 29. 9. 1931. Jedná se tedy o jednu z prvních funkcionalistických realizací ve městě.

Čtyři trojpodlažní činžovní domy pro soukromé investory navrhl Žáček na dnešním náměstí Spojenců (realizace v letech 1934 - 1941), další ve Fanderlíkově ulici (1938 - 1939).

Stavba na náměstí Spojenců č. 16 (č. p. 2554) je třípodlažním nájemným domem pro manžele Kaštilovy (projekt i realizace 1934). Investorem nájemného domu na náměstí Spojenců č. 18 / Divišova ul. č. 15 (č. p. 2569) byl společně s ing. Emilem Škodou z Brna sám Eduard Žáček. Stejní investoři realizovali i poněkud skromnější činžovní dům v Divišově ulici č. 13 (č. p. 2568). Stavba navazuje v uliční frontě stavebně i pojetím exteriéru na objekt výše uvedený, oba domy působí dojmem jednoho celku (1939 - 1940). Exteriérově velmi podobný (včetně teras a obkladu) je i dům na náměstí Spojenců č. 20 (č. p. 2571). Tento nájemný dům pro manžele Moučkovy projektoval Žáček v červenci 1939 a stavební firma Aloise Smékala jej dokončila na konci roku 1940. Menší nájemný činžovní dům pro manžele Bauerovy realizovala v letech 1938 - 1939 stavební firma Benda & Nedělník podle Žáčkova projektu na Fanderlíkově ulici č. 14 (č. p. 383).

Jestliže jsme v souvislosti s nájemným bydlením mluvili také o výstavbě sociální, je třeba zmínit rovněž projekt, jehož realizaci (tak jako řadu dalších) zbrzdila a posléze zcela zastavila druhá světová válka. Jedná se o *zahradní obytnou kolonii v Drozdovicích*, která měla sloužit převážně pro uprchlíky ze zabraných pohraničních území republiky. Na tehdejší Annenském předměstí vyprojektoval brněnský architekt František Kalivoda v roce 1939 (červenec - září) zadávací plán areálu dle zastavovacího plánu ing. arch. Miroslava Putny a ing. Jana Pospíšila. Investorem byl Odbor pro hospodářské zajištění uprchlíků v Prostějově, pozemky o výměře 103.000 m² věnovalo město. Postaveno mělo být celkem 218 domů čtyř typů v sedmi blocích a škola v bloku osmém. Celkově bylo navrženo 17 dvojdomků, 16 řad po osmi domech a 4 řady po čtrnácti domech. Tento celkový záměr se bohužel nepodařilo naplnit. Do konce března 1940 bylo sice vydáno již 90 stavebních povolení, pozdější přechod na válečné hospodářství a z toho vyplývající nedostatek stavebního materiálu i pracovních sil však akci podstatně zpomalily. Po válce byl sice celý prostor posléze zastavěn, výsledná zástavba oblasti se však od původní Kalivodovy myšlenky dosti diametrálně liší. Přesto se však jedná, zejména v projektu, o velice zajímavý celek, který by si zasluhoval podrobnější studii.

František Kalivoda je také autorem návrhu *bytových domů Národní pomoci* z roku 1939, který však zůstal pouze na papíře. Celkově můžeme konstatovat, že sociální výstavba, zejména pak dříve zmíněné domy Putnovy a Navrátilovy, patří mezi špičkové stavby svého druhu v celostátním měřítku.

Častým a dá se říci že pro Prostějov typickým zadáním byl obytný dům, kombinovaný s výrobním, případně obchodním provozem. S úspěchem ho řešila řada architektů a stavitelů.

Ve dvou případech je autorem takového objektu Eduard Žáček. Dvoupodlažní *obytný a obchodní dům pro Evelinu Fleischerovou na Svatoplukově ulici č. 64 (č. p. 2411)*, je kombinací funkce obytné s výrobnou a prodejem konfekce. Objekt byl postaven v roce 1933 dle projektu z roku předchozího na místě staršího asanovaného domu. Klidná uliční (severní) fasáda je protipólem fasády jižní, oživené terasou a akcentované prvkem markýzy. Třípodlažní *dům manželů Urbanových na Komenského ulici č. 1 (č. p. 1604)* byl vyprojektován v červnu 1933, kolaudační výměr byl vydán 12. 7. 1934. Byl kombinací obchodních prostor, bytů a lékařské ordinace.

V tomto přehledu zmiňme opět Antonína Navrátila a jeho rovněž dvě realizace kombinovaného provozního a obytného domu. *Dům s fotografickým ateliérem pro Václava Ševčíka (nám. E. Husserla č. 6, č. p. 1638)* byly projektovány i postaveny v roce 1937. Stavba čistých forem dosahuje maximálního účinku při použití minimálních prostředků, jednoduchým a působivým akcentem je rám hlavního průčelí, estetickou roli sehrávají i reklamní nápisy (dnes již bohužel chybějící). Vertikalita objektu, zdůrazněná úzkou hloubkovou parcelou, je kompenzována třemi řadami pásových oken ve dvou osách, jako celek působí celá budova vyváženým a harmonickým dojmem. Zadáním *Karla a Roberta Švejdových*, majitelů továrny na nábytek, byl čtyřpodlažní obytný dům s částečně komerčně využitým prvním

podlažím. Na místě původně přízemního domu vznikla novostavba dle Navrátilova projektu z 1. března 1939, která byla kolaudována přes potíže v průběhu stavby, zaviněné zavedením přidělového systému na stavební materiál, téměř přesně o rok později (výměr nese datum 18. 3. 1940). U této stavby na *Plumlovské ulici č. 44* (č. p. 522) můžeme opět vysledovat charakteristické momenty Navrátilovy tvorby - formální vyváženost, jednoduchost, neokázalý výraz, dokonalou funkčnost při zachování maximální míry estetického účinku.

Třicátá léta dala vzniknout také několika pozoruhodným soukromým vilám.

Rodinný dům ředitele firmy Vulkania Bedřicha Čížka v ulici Pod Kosířem č. 56 (č. p. 327) od Eduarda Žáčka z let 1930 - 1931 je první funkcionalistickou rodinnou vilou v Prostějově. Svým výtvarně účinným exteriérem i klasickým uspořádáním interiéru představuje rodinný dům, typický i pro stavby pozdějšího období. Nejlepší Žáčkovou architekturou v Prostějově je však určitě *rodinný dům pro manžele Melhubovy v ulici Sádky č. 5* (č. p. 1627). Tato funkčně dokonalá a esteticky velmi působivá stavba byla projektována v roce 1935 a firmou Konečný & Nedělník realizována v roce 1936. Z exteriéru zaujme tato reprezentativní vila čtyřdílným pásovým oknem v prvním a lodžii s konvexním pásovým oknem ve druhém NP uličního jižního průčelí a terasou s točitými schody a schodištěm zahradního vstupu průčelí severního. Tyto prvky dodávají stavbě emocionálnost a dynamiku.

Stavbou, která po všech stránkách vysoce překračuje soudobý standard je také reprezentativní vila z let 1938 - 1939, vrcholné dílo Antonína Navrátila. Přestože se Navrátil v Prostějově zaměřoval především na velké obytné domy, patří *rodinná vila Anastázie Neherové v ulici Pod Kosířem č. 73* (č. p. 329) na tehdejší Plumlovském předměstí k jeho nejlepším realizacím. Se stavbou bylo na okraji města v příjemném přírodním prostředí započato v polovině roku 1938 (stavební povolení 3. 6. 1938), kolaudační protokol nese datum 19. 9. 1939. Stejný architekt je také autorem o poznání skromnějšího *obytného domu pro Annu Strnadovou a Bohumilu Vlkovou (Šafaříkova ul. č. 48, č. p. 2927)* Antonín Navrátil jej projektoval v dubnu 1939 a realizace se dočkal ke konci téhož roku (kolaudační výměr 1. 12. 1939). Snad omezený rozpočet je příčinou, že tato stavba rohového jednopatrového domu dosahuje v soudobém měřítku pouze průměru.

František Kalivoda je autorem jedné z nejelegantnějších prostějovských rodinných vil. *Dům ředitele záložny Radomíra Růžičky* byl postaven na *Arbesově náměstí č. 4* (č. p. 2797) roku 1939 podle projektu z roku předcházejícího. Čisté tvary pravidelné pravoúhlé kompozice, prozrazující autorovo grafické školení, oživuje vnější točité schodiště z terasy ve druhém nadzemním podlaží do zahrady.

Do prostějovského prostředí vstupuje koncem třicátých let ještě další významný architekt, v Olomouci usazený absolvent Akademie výtvarných umění ve Vratislavi Lubomír Šlapeta. Jeho prvním, neuskutečněným projektem bylo *letní a víkendové sídlo J. Roháčka* v rekreační oblasti ve Stražisku z roku 1939.

S posilováním ekonomického potenciálu města ve třicátých letech, zejména po překonání všeobecné hospodářské krize, roste potřeba rozšiřování továrních budov a

obchodních prostor, a to jak úpravami již stávajících, tak novostavbami. A také do této sféry zasahují renomovaní architekti.

Bohumír F. A. Čermák navrhl v roce *rekonstrukci parteru pro obchod firmy ASO (Žižkovo nám. č. 19, č. p. 134)*. Čermák zde v duchu soudobých trendů nekompromisně vyřešil umístění obchodních prostorů i za cenu částečné asanace historických konstrukcí. Minimalistické postupy, zvolené Antonínem Navrátilem u drobné architektury *mlékárenské prodejny v Komenského ulici (Komenského ul. č. 11, č. p. 1596)*, přinesly překvapivě efektní výsledek. Přispěla k tomu (podobně, jako u fotoatelieru Ševčík) i práce s reklamou, významnou součástí exteriéru. I zde dokázal architekt vytěžit z minima maximum. Projekt i realizace z roku 1939. Roku 1939 byla dokončena budova *oděvní továrny Jana Nehery* na rohu Svatoplukovy a Jihoslovanské ulice, stavěná ve několika etapách (*Svatoplukova ul. č. 24, č. p. 2455*) dle návrhu A. Navrátila. Střízlivost a strohost stavby je změkčena zaoblením nároží, což je prvek v Navrátilově tvorbě neobvyklý. Pro firmu Nehera navrhl Navrátil o rok dříve (1938) také *dětskou ozdravovnu v Oklukách u Prostějova*. Vznikla adaptací budovy mlýna, na kterou navázala lehká přízemní dřevěná konstrukce jídelny, osvětlená horizontálním pásovým oknem. Přestože se jedná spíše o zajímavost a doplněk tvorby Antonína Navrátila, je snadné i zde vystopovat autorův praktický a přitom elegantní přístup k zadání, snadno odlišitelný od přístaveb a úprav let pozdějších.

Na tomto místě bych chtěl zmínit ještě dva významné projekty, které nebyly realizovány a z nichž jeden spadá do následujícího desetiletí, přesto však spolu souvisí. Jedná se o Navrátilův velmi dobře vyřešený *návrh městských jatek* (1939) na jihovýchodním okraji města, které počítaly se spádovou oblastí pro 80.000 lidí a jejichž půdorys byl situován ve směru převládajících severozápadních větrů a o *projekt Ústřední hospodářské mlékárny* z let 1943 – 1944 od Josefa Havlíčka u Vrahovické ulice.

Jestliže výstavba továrních budov přímo souvisí s lepší se ekonomickou situací města, je podobné tvrzení možné opakovat i ve spojitosti s výstavbou veřejnou. Ve třicátých letech to platí především pro školní budovy. Tři z nich jsou realizovány podle projektů Eduarda Žáčka.

7. března 1931, v den 81. Narozenin T. G. Masaryka, byla za přítomnosti ministra školství Ivana Dérera slavnostně otevřena *Veřejná odborná škola pro ženská povolání na Vápenici č. 3 (č. p. 2985)*. Stavebníkem *domu č. 17 (č. p. 2555) na náměstí Spojenců* bylo Kuratorium pro stavbu hospodářské školy v Prostějově. Budova byla provedena firmou Aloise Smékala v letech 1934 - 1935. *Švehlova zemská odborná škola hospodářská* je standardní školskou budovou své doby, mající i funkci obytnou. První projekt *Odborných škol živnostenských* byl vypracován již v roce 1932, stavět se však začalo až v polovině roku 1935 a stavba byla zkolaudována v prosinci 1936. Škola je situována na *Lidickou ulici č. 2 (č. p. 1686)*. Při čelním pohledu zaujme výrazná, arkýřovitě vysazená hmota přednáškového sálu pro 500 osob, jehož jedna stěna je řešena jako okno o rozměrech 20 x 8 m.

Upravuje se také nemocnice, v jejímž areálu (Brněnská ul. č. 53, č. p. 1431 - 1435) navrhl Eduard Žáček v roce 1932 obytný dům pro řádové ošetřovatelky a ženský služební personál, jehož součástí byla i kaple.

Žáčkova *budova Finančních úřadů na náměstí Spojenců č. 13* (č. p. 2632) z let 1932 - 1935 je nejmonumentálnější a dodnes svému původnímu účelu plně vyhovující funkcionalistickou stavbou v Prostějově. Investorem byla státní správa, pozemky věnovalo město.

Počátkem 30. let 20. století se datuje také Žáčkova úprava *parteru hotelu U tři králů* (*Dukelská brána č. 5, č. p. 214*). Celá tato stavba z roku 1906 však byla v roce 1988 asanována. Na hotel *U tři králů* se zaměřil v roce 1939 také Antonín Navrátil návrhem na *novou hotelovou budovu s biografem pro firmu Nehera*; na podobném úkolu – *adaptaci kina Palace* pracoval Navrátil společně s Františkem Kalivodou v roce 1940. O rok dříve navrhl Kalivoda *adaptaci a rozšíření restaurace J. Řehulky* (*Plumlovská ul. č. 58, č. p. 561*) včetně zařízení interiéru, Navrátil již v roce 1935 připravoval *rekonstrukci restaurace a společenských místností Katolického domu*. Všechny tyto akce však zůstaly neuskutečňeny.

Ještě na okamžik se zastavím u Antonína Navrátila a Miroslava Putny zmínkou o jejich činnosti výstavní. Navrátil navrhl v roce 1937 výstavní tabla pro *výstavu Zemědělských družstev v Prostějově* a pro *výstavu Sokolské župy Prostějovské*, v roce 1939 expozici – *pamětní síň Jiřího Wolkra v prostějovském muzeu*. Putna byl autorem řešení *Hanácké výstavy v Prostějově* v roce 1937. Všechny tyto akce se dočkaly realizace.

Dílkami úpravami prošel také městský hřbitov. Podle návrhu Václava Jeřábka bylo postaveno roku 1932 *kolumbarium s obřadní síní v jeho severní části* (č. p. 3131) v sousedství nově zřízeného popelnicového pole (z r. 1931). Václav Jeřábek je rovněž autorem *obřadní síně Pax* u kostela sv. Cyrila a Metoděje (1. pol. 30. let).

Veřejnou stavbou svého druhu je také Projekt Stavebního úřadu města Prostějova na dnes již nestojící *víceúčelový objekt benzinové čerpací stanice, prodejních prostor a veřejných sociálních zařízení na Poděbradově náměstí* z roku 1935. V tomto případě se nabízí srovnání s podobnými drobnými objekty, které v Brně projektoval Oskar Poříška (např. čekárna pouliční dráhy na Moravském náměstí z let 1925 – 1926).

Na stavebním rozvoji města se však nepodíleli pouze renomovaní tvůrci. Ve třicátých letech je realizována řada domů, většinou dle návrhů jednotlivých místních stavebních kanceláří a určených především k rodinnému, případně nájemnému bydlení. V tomto přehledu zmiňme alespoň ve výčtu ty, které dosahují na svou dobu velmi slušného estetického a řemeslného průměru.

Řadu takovýchto staveb realizovala ve třicátých letech stavební kancelář Rudolfa Valouška. Na místě domu staršího vznikl v *Jihoslovanské ulici č. 10* (č. p. 2189) v letech 1930 - 1931 trojpodlažní *dům pro Josefa a Miroslava Kumpostovy*. *Dům číslo 90 na Husově náměstí* (č. p. 2031) navrhla a postavila Valouškova stavební kancelář v roce 1931 pro *manžele Protivanské*. Trojice vzájemně sousedících dvoupodlažních *obytných domů* s částečným podlažím třetím byla Valouškem

navržena a postavena shodně roku 1932 v ulici *Hvězda*. Stavebníkem objektu č. 8 (č. p. 2354) byli manželé *Orlíkovi*, č. 10 (č. p. 2355) *Marie Zaoralová* a č. 12 (č. p. 2357) *František Novotný*. Všechny sloužily k obytným účelům. Dvojdomek tvoří *dvoupodlažní obytné domy* z let 1932 - 1933 v ulici *Ječmínkové* č. 2 (č. p. 1963; *pro manžele Šťávovy*) a *Jezdecké* č. 17 (č. p. 1962; *pro manžele Vorlovy*). Projekty pocházejí opět z Valouškovy stavební kanceláře.

Architekt Jaroslav Coufal byl již zmíněn v souvislosti se školní budovou na Husově náměstí. Další Coufalovou stavbou je *dům* z let 1931 - 1932 v *Tyršově ulici* č. 20 (č. p. 362). Tento objekt Coufal také zainvestoval a po dokončení jej prodal.

Zřejmě nejlepší stavbou, projektovanou a realizovanou některou z místních stavebních kanceláří, je *reprezentativní vila Marty Toulové v ulici Pod Kosířem* č. 60 (č. p. 328). Byla navržena a postavena v letech 1932 - 1933 jednou z největších prostějovských stavebních společností - ing. arch. R. Konečný & ing. J. Nedělník. Dále zmiňme objekt č. 2b v ulici *Kostelecká* (č. p. 248), což je jednopatrový *obchodní dům nábytkářského závodu Josefa Hanáka* (projekt i realizace v roce 1932). Podle návrhu ing. arch. Rudolfa Konečného adaptovala firma v letech 1936 - 1937 také *parter domu na Žižkově náměstí* č. 10 (č. p. 145) *pro prostějovskou odbočku Moravské banky*. Exteriérově působivý je zejména obklad části 1. NP tabulemi slezské žuly.

Stavební firma ing. František Benda & Alois Nedělník rekonstruovala *pro manžele Vižd'ovy* v roce 1939 ve funkcionalistickém duchu *dvoupodlažní čtyřbytový dům na Šafaříkové ulici* č. 9 (č. p. 3077).

Tři kvalitní realizace nájemných domů provedla dle vlastních projektů firma Chytil & Urbanovský. Všechny pocházejí z let 1938 - 1939 a patří k nejlepším meziválečným stavbám svého druhu ve městě. *Dům v Lužické ulici* č. 1 (č. p. 2630) byl postaven *pro Františku Procházkovou*. Na opačné straně ulice stojí druhý ze zmíněných domů (*Lužická ulice* č. 2 / *nám. Spojenců* č. 12, č. p. 2656). Investorem byla *Marie Slavičková*. Na tuto stavbu navazuje současně stavěný třípodlažní *nájemný dům Marie Václavkové (Budovcova ul.č. 1, č. p. 2657)*.

V roce 1939 byla projektována a v témže roce i realizována stavba *dvoupodlažního obytného nájemného domu s podkrovím pro Růženu Semerákovou v ulici Lidická* č. 55 (č. p. 1864). Jde o koncový dům, jehož autorem byl arch. Miroslav Plainer, stavitel v Plumlově.

Slovenský architekt ing. Oskar Singer z Nitry navrhl *obytný nájemný dům pro Juliusa Mrázka* (1938 - 1939) v *Riegrově ulici* č. 18 (č. p. 751). Zajímavě je u tohoto rohového domu řešena právě jeho nárožní část. Autor zde k v podstatě klasickému domovnímu bloku připojil blok druhý, řešený odlišně, se zaoblenou nárožní schodišťovou a vstupní částí. Vznikl tak zajímavý intimní nástupní prostor do objektu.

Koncový jednopatrový *nájemný dům v Lidické ulici* č. 49 (č. p. 1867) postavil v roce 1939 *pro manžele Vlkovy* stavitel Jaroslav Stárek.

Posledním stavebním podnikem, o němž se chci v souvislosti s dobrým standardem místní meziválečné "stavitelské" produkce zmínit, je projekční a

stavební kancelář Vladimír Vychodil. V *Lidické ulici č. 51* (č. p. 1866) realizovala tato firma dle vlastního návrhu dvoupodlažní *obytný dům* s částečným podlažím třetím *pro Olgu Řičánkovou a Marii Dittmannovou*.

V průběhu třicátých let také dále pokračují práce na úpravách veřejných prostranství. Cílem této činnosti je kromě zvýšení celkové úrovně městského interiéru a zlepšení životního prostředí také zajištění pracovních příležitostí pro nezaměstnané. Pokračuje úprava silnic, chodníků a některých náměstí. Velkorysý, byť bohužel nerealizovaný *návrh zastavění Olomouckého předměstí* předkládá roku 1933 Antonín Navrátil. Jasně formuluje zónový funkční princip v kombinaci s volnou řadovou obytnou zástavbou. Mělo zde najít bydlení celkem 5.000 osob v 1.200 bytech (200 obyvatel na 1 ha), na jednu osobu mělo připadat 15 m² sadů a 11 m² zahrad. Jindřich Kumpošt navrhl v roce 1933 realizovanou úpravu hlavního prostějovského náměstí (tehdy Masarykovo, dnes T. G. Masaryka). Je také autorem nerealizovaného návrhu regulace Školní ulice (kolem r. 1935). Do debaty na téma doprava v centru města vstoupil ve třicátých letech i František Kalivoda schematickým návrhem provozu na Masarykově náměstí. Upravuje se rovněž tržiště na Wolkerově třídě (1935). Pozornost je věnována městské zeleni, k nejvýznamnějším počínům v této oblasti patří založení Kolářových sadů na ploše zhruba 60.000 m² (1932) a zřízení botanické zahrady (1934).

5.3 40. léta 20. století

V letech 1940 - 1945, v době okupace, stavebnictví z důvodů nedostatku materiálu a financí stagnuje. Většinou jsou pouze dokončovány již před válkou započaté stavby, zatímco většina projektů, vzniklá ve válečných letech, zůstává až na výjimky nerealizována.

K těm dokončeným patří zejména stavby Antonína Navrátila. Malobytový dům na Janáčkově ulici měl být součástí *obytného komplexu firmy Nehera* dle urbanistického i architektonického projektu Navrátilova. Čtyřpodlažní objekt zaujme harmonicky řešeným průčelím, rytmizovaným střídáním plných stěn s pásovými okny a červeným keramickým obkladem (lícovky 6,5 x 25 cm) s vertikálními pásy lodžii. Šlo o první etapu zastavění městských pozemků, areál měl obsahovat osm obytných staveb, v první etapě se měly realizovat tři z nich. Stavba prvního domu v *Janáčkově ulici č. 5, 7, 9 a 11* (č. p. 2518, 2519, 2520 a 2521) se čtyřmi vchody začala postupně 4. dubna 1940, nejprve dvěma vchody, od 6. května pak vchody zbývajícími, kolaudace proběhla v prosinci 1940.

Druhou a bohužel také poslední stavbou torza zmíněného areálu je třípodlažní dům v *Janáčkově ulici č. 5a, 5b, 5c* (č. p. 2522, 2523, 2524) z roku 1941. Stojí kolmo k předchozímu, má pouze tři vchody a tři nadzemní podlaží a liší se též konstrukcí střechy, která je tentokrát valbová. Výraz stavby je o poznání střídmější, přestože i zde použil autor červeného keramického obkladu, alespoň v případě soklu, vstupů a části okenních šambrán hlavního, jižního průčelí. Další stavbou podobného určení je *soubor tří domů pro úředníky továrny Wikov*. Jako první byl

postaven činžovní dům na *náměstí Padlých hrdinů č. 8* (č. p. 2528) z let 1939 - 1941. Výstavba obytného komplexu - nyní již firmy Agrostroj Wikov - pokračovala podle projektu stejného architekta i po válce. Stavba na *náměstí Padlých hrdinů č. 9* (č. p. 3177) byla navržena v roce 1947 a realizována o rok později. Navazovala na předchozí dům a byla stavěna zároveň s domem sousedním, kolaudovaným roku 1949 (*Vrahovická ul. č. 1*, č. p. 3198).

Obytný dům s provozními místnostmi pro konfekční firmu Bohumila Bílého (*Svatoplukova ul. č. 86*, č. p. 2367) navrhl Antonín Navrátil v dubnu roku 1941. Dodavatel stavby ing. Alois Smékal ji realizoval v roce následujícím. Byl původně součástí řadové zástavby, po poválečných asanacích se stal koncovým.

Roku 1947 zpracoval Antonín Navrátil urbanistickou studii oblasti v severozápadní části města, kde se počítalo v rámci dvouletého hospodářského plánu s masivní bytovou výstavbou. Celkově mělo být postaveno 25 domů ve čtyřech čtyřblocích, jednom trojbloku a třech dvojblocích; součástí komplexu měla být i centrální teplárna s prádelnou, dvě dětská hřiště a dvě brouzdaliště. Následující politické změny však dovolily tento velkorysý urbanistický koncept realizovat pouze značně torzálně. *Investorem domů v Dykové ulici č. 7, 9, 11, 13* (č. p. 3178, 3179, 3180, 3181), bylo město Prostějov. Navrátilův projekt je z ledna 1947, kolaudace v únoru 1949. Velmi podobné činžovní domy (investorem byl tentokrátě ONV Prostějov) vznikly podle stejného projektu (leden 1947) také v *Krapkové ulici* (*Krapkova 10, 12, 14*, č. p. 3191, 3192, 3193). Kolaudační výměr nese datum 8. 12. 1950.

Rodinný dům Oldřicha Spáčila (*Šárka č. 19*, č. p. 1906) je další Navrátilovou poválečnou stavbou (1947 - 1948). Jde o jednopatrový koncový dům se dvěma byty.

Novostavbu *Domova mladých pro Oděvní závody Jiřího Wolkra n. p.* (*Olomoucká ul. č. 21*, č. p. 2933) již nemůžeme označit za práci pouze Antonína Navrátila, přestože některé detaily prozrazují autorův rukopis (např. červený keramický obklad do výše okenního nadpraží 1.NP. Návrh je dílem prostějovské odbočky Stavoprojektu (květen 1949), dodavatelem Průmstav Prostějov. Stavba byla původně projektována jako tovární budova firmy MOTTA, po znárodnění byla hrubá stavba dokončena jako internát ("Domov mladých mužů") Oděvních závodů. Kolaudace v roce 1951.

Poslední stavba, o které se v souvislosti s Antonínem Navrátilem podrobněji zmíním, se nenachází přímo ve městě, nýbrž v asi 15 km vzdálených Přemyslovicích (okres Prostějov). Jedná se o *kombinovaný obytný dům s výrobním provozem pro firmu Raus* (*Přemyslovice č. p. 235*). Původní projekt z přelomu let 1943 - 1944 však byl provádějící firmou několikrát měněn a tak zůstává z původního záměru bohužel jen torzo.

V období druhé světové války a těsně po ní se Navrátil věnoval také několika menším úkolům. Zmíňme nejprve jeho práce memoriální - návrh *hrobky rodiny Kovářovy* v Prostějově (1944, s Janem Třískou), se kterou bezprostředně souvisí v roce 1939 navržena vlastní rodinná hrobka v Morkovicích, další podobnou prací je *památník popravených zaměstnanců firmy Wikov ve východní bráně továrny ve*

Vrahovické ulici (1945 - 1946, s Janem Třískou). S Janem Třískou spolupracoval Navrátil i v padesátých letech při návrhu *busty Jiřího Wolкера* (1958 - 1959). Dílem Antonína Navrátila je také *expozice mlékárenské výstavy* (včetně pavilonu, 1947, s Milošem Librou) a *expozice Prostějova* na Jubilejní výstavě v Kroměříži (1948, rovněž s Milošem Librou). Na této výstavě byl představen i nový *regulační plán města*, vzniklý ze spolupráce Jindřicha Kumpošta a jeho kolegy z brněnské techniky Adolfa Liebschera, který však zůstal pouze v návrhu.

Z architektů, činných před druhou světovou válkou, se poválečné realizace dočkal ještě Miroslav Putna. Identická *trojice státních obytných domů* z období dvouletého hospodářského plánu v ulici *Pod Kosířem č. 48, 50 a 51* (č. p. 3194, 3195 a 3196) je datována lety 1947 - 1949. Tyto Putnovy stavby však již nedosahují kvalit jeho produkce předválečné.

Kvůli nedostatku větších zakázek se někteří architekti věnují během války akcím drobnějším. Podle návrhu Františka Kalivody z roku 1940 byl vyroben nábytek a zařízen *interiér ředitelny prostějovského muzea*. S ředitelem muzea Janem Kühndelem spolupracoval Kalivoda také při práci na reprezentační publikaci *Prossnitz*. Na městském hřbitově najdeme další Kalivodovo drobné dílo - pomník Olgy Kühndelové z roku 1942.

V roce 1940 byla vypsána architektonická soutěž na novostavbu *Úřední budovy a léčebného ústavu Okresní nemocenské pojišťovny*. Zúčastnili se jí pět architektů, mj. Václav Roštlapil, Evžen Škarda či Lubomír Šlapeta, jako vítězný byl vybrán návrh Antonína Navrátila a Antonína Tenzera. Jakkoli byl vítězný projekt zdařilý, zůstal z důvodů celkové hospodářské situace pouze na papíře. Stavba nemocenské pojišťovny se uskutečnila až po válce, ovšem ve zcela jiné podobě. Objekt byl postaven v *Trávnícké ulici č. 2* (č. p. 2198) v letech 1947 - 1949, je tedy jedním z výsledků dvouletého hospodářského plánu. Autoři budovy, ing. arch. Bohumil Tureček a ing. Josef Král z Brna oddělili její dvě hlavní funkce - léčebné zařízení a úřední část s byty - dvěma kolmo navazujícími křídly, spojenými vestibulem se dvěma schodišti a výtahy. V oblasti zdravotnictví existují ještě dva neuskutečněné projekty čtyřicátých let. Je to zejména *situační studie na přestavbu a rozšíření Všeobecné veřejné nemocnice* od brněnského architekta Bedřicha Rozehnal a Navrátilův *gynekologický pavilon* tamtéž (1947).

Znárodněním největších oděvních firem ve městě vznikl národní podnik Oděvní průmysl Prostějov. Jeho stavební oddělení vyprojektovalo pro své zaměstnance *blok obytných domů* na jižním okraji města v *Bulharské ulici č. 18 / 20 / 22 / 24 / 26 / 28* (č. p. 3171 / 3172 / 3173 / 3186 / 3187 / 3188). *Zdravé domy OP* byla první stavba z plánované bytové výstavby v dané oblasti, která pozdější realizace svou kvalitou výrazně převyšuje. Svým pojetím navazuje na dobré tradice prostějovských předválečných podnikových bytových domů.

Nejmonumentálnější poválečnou stavbou, inspirovanou tvorbou třicátých let, je nový *objekt hlavního železničního nádraží* postavený v letech 1947 - 1952 (*Janáčkova ulice č. 2*, č. p. 3159). Stojí v místech nádražní budovy původní, zničené při bombardování na konci války. Slučuje v sobě funkce provozně -

administrativní, veřejné i ubytovací. Autor projektu, dr. ing. arch. Jaroslav Otruba z Prahy, našel inspiraci také u protilehlých Navrátilových bytových domů v Janáčkově ulici, jak o tom svědčí cihlově červený lícový obklad stavby.

Tak, jako v desetiletí minulém, vzniká i během světové války a v prvních pěti letech poválečných několik kvalitních staveb od většinou místních stavitelů, kteří hledají inspiraci rovněž ve třicátých letech.

Olomoucký stavitel Jindřich Kylián je autorem dvoupodlažního řadového *nájemného domu s podkrovím pro manžele Přerovské v Lidické ulici č. 53 (č. p. 1865)*. Projekt z roku 1939 byl realizován o rok později. Augustin Němec realizoval v letech 1939 - 1940 *pro Julii Derrichovou třípodlažní dům s podkrovím ve Slovenské ulici č. 7 (č. p. 2553)*, který navazuje svou západní stěnou na Navrátilův obytný dům pro Městskou spořitelnu. Arch. Miroslav Plainer postavil *pro manžele Kuchařovy v ulici Šafaříkova č. 47 (č. p. 2909) dvoupodlažní nájemný dům s podkrovím*. Projekt 1939, realizace 1940. Prostějovský stavitel ing. Alois Smékal navrhl a postavil pro své dvě tehdy nezletilé dcery *dvojdom na ulici Bratří Čapků č. 34 a 36 (č. p. 330 a 331)*. Projekt z roku 1939 byl realizován v roce 1940. *Třípodlažní nájemný dům s podkrovím v ulici Sádky č. 6 (č. p. 1614)* postavila firma ing. František Benda & Alois Nedělník na místě domu staršího v letech 1940 – 1942 *pro manžele Langovy. Dům pro Josefa a Jiřího Špačkovy (Studentská ulice č. 17, č.p. 1696)* navrhl ing. Jan Chlup z Olomouce (1941 - 1942). Stavební kancelář Raimunda Hoška projektovala i realizovala v letech 1940 - 1943 *sousední třípodlažní nájemný dům s podkrovím pro Justinu Gambovou ve Studentské ulici č. 19 (č. p. 1693)*. *Obytný a obchodní dům pro Ludvíka Hrnčíře* navrhl v roce 1947 ing. Alois Smékal na *Petrském náměstí č. 2 (č. p. 2164)*. Velmi působivý *třípodlažní vlastní rodinný dům* postavil v letech 1948 - 1950 stavební podnikatel Bohuslav Dušek (*Divišova ulice č. 8, č. p. 3197*).

Řada stavebních akcí, připravovaných v průběhu čtyřicátých let, zůstala pouze ve fázi studie či projektu nebo již není možné dohledat, zda k realizaci došlo (v případě návrhů interiérů soukromých osob). O některých jsme již mluvili, nyní se zmiňme o několika dalších.

V roce 1940 proběhla soutěž na *dostavbu radnice*, které se zúčastnili Miroslav Putna společně s Antonínem Kurialem a Jiřím Michálkem, Bohuslav Fuchs či Antonín Navrátil. Navrátil dále navrhl *adaptaci restaurace a společenských prostor Národního domu* (1940), *rekonstrukci a přístavbu Obchodní akademie* (1940), *Hasičský dům* v Prostějově (1942), zpracoval studii *sportoviště S. K. Prostějov, úpravovací a zastavovací plány továren Wikov* (1943 - 1944) a *Doležal & Těhník* (1944, pro stejnou firmu navrhl v roce 1941 ještě *kancelářskou budovu* a v letech 1944 - 1945 *společenský dům a závodní školu s dílnami a internátem*). Pro *konfekční továrnu Nehera (tehdy Hanisch)* vytvořil Navrátil v roce 1943 *návrh společenského domu a závodní jídelny*, v roce 1945 navrhl *rekonstrukci prostějovského hotelu Grand a továrny na likéry pro Družstvo hostinských v Prostějově*.

Miroslav Putna navrhl regulaci Plumlovského předměstí a rekreačního prostoru plumlovské přehrady (1941 - 1942, s Antonínem Kurialem).

Bohuslav Fuchs vypracoval v roce 1940 náčrty na *úpravu Národního domu*, v roce 1942 navrhl *rekonstrukci prodejních místností firmy Neumann* v Prostějově a ve stejném roce pro jejího majitele J. Neumanna *úpravu a zařízení bytu* v Prostějově a *rodinný dům* ve Stražisku. V tomto oblíbeném rekreačním středisku navrhl také *vilu velkoobchodníka B. Gottwalda* (1942 – 1946), pro něhož pracoval i v Prostějově při *návrzích úprav bytu* (1942, 1944, 1947).

František Kalivoda zhotovil roku 1941 *studii rekonstrukce dveří* do renesančního portálu *hlavního vchodu muzea*, v letech 1942 a 1945 navrhl *interiéry dámského a obývacího pokoje M. Antošové* a v roce 1944 navrhl *rekonstrukci interiérů i fasád hotelu U tří králů*.

Do roku 1948 spadá Městským národním výborem v Prostějově vyzvaná soutěž na stavbu *Státní mistrovské školy strojnické*. Studie předložili všichni tři oslovení architekti - Antonín Navrátil, Lubomír Šlapeta a Eduard Žáček. Celý záměr však ztroskotat na nedostatku financí a lze jen litovat, že nedošlo k realizaci některého z návrhů.

6. PRAMENY A LITERATURA

6.1 Prameny

- [1] Archiv Stavebního úřadu MěÚ v Prostějově, kart. příslušných č. p.
- [2] Pozůstalost akad. arch. A. Navrátila, Muzeum Prostějovska v Prostějově, Oi 1200.
- [3] Státní okresní archiv Prostějov, fond Berní správa Prostějov, bez sign.
- [4] Státní okresní archiv Prostějov, fond Konečný & Nedělník, sign. 1 - 1270.
- [5] Stavební dokumentace v majetku rodiny Rausovy, Přemyslovice.

6.2 Literatura

- [6] –ab- [Blahoslav Adamík], 15. září se dožívá šedesáti let akad. arch. Antonín Navrátil, *Kulturní zpravodaj VIII*, 1962, č. 9, s. 161 – 163.
- [7] Adamík, B., *Vzpomínka docela osobní*, Štafeta VII, 1975, č. 3, s. 15 – 16.
- [8] Adamík, B. – Fröml, F. – Janoušek, D. et al., *Nová radnice v Prostějově*, Prostějov 1990.
- [9] Adamík, B., *Moderní architektura v Prostějově*, Štafeta XXIX, 1998, č. 1, s. 13 – 28.
- [10] *Adresář města Prostějova a politického okresu*, Prostějov 1909.
- [11] *Adresář města Prostějova a politického okresu*, Prostějov 1925.
- [12] *Adresář úřadů a firem města Prostějova*, Prostějov 1942.
- [13] *Architektura II*, Praha 1940.
- [14] *Architektura IV*, Praha 1942.
- [15] Bartoš, J. - Schulz J. - Trapl M., *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 - 1960*, Ostrava 1976.
- [16] Crhonek, I., *Architekt Emil Králík 1880 - 1946* (kat. výst.), Muzeum města Brna 1988.
- [17] Crhonek, I., *Architekt Bohuslav Fuchs*, Brno 1995.

- [18] Černá, I., Brněnská moderní architektura a její současnost v Městské památkové rezervaci, in: *Zpráva Památkového ústavu v Brně*, č. 1, Brno 1997.
- [19] Černoušek, T. – Šlapeta, V. – Zatloukal, P., *Olomoucká architektura 1900 - 1950*, Olomouc 1981.
- [20] Dušek, K. – Vrbová, H. (ed.), *Česká architektura 1945 - 1995* (kat. výst), Galerie Jaroslava Fragnera v Praze 1995.
- [21] Gímeš, E. - Karel Sommer, K., *K dějinám oděvního průmyslu na Prostějovsku*, Prostějov 1970.
- [22] Gössel, P. - Leuthäuser, G., *Architecture in the Twentieth Century*, Köln 1991.
- [23] Grůzová, L. - Marek, P., *Prostějov v proměnách století*, Prostějov 1994.
- [24] Haas, F., *Architektura 20. století*, Praha 1978.
- [25] *Hlas lidu* LIV, 1939, č. 1 - 84.
- [26] *Hlas lidu* LIX, 1947, č. 1 - 50.
- [27] *Hlasy z Hané* XL, 1922, č. 1 - 52.
- [28] *Hlasy z Hané* XLI, 1923, č. 1 - 52.
- [29] *Hlasy z Hané* XLIV, 1926, č. 1 - 52.
- [30] *Hlasy z Hané* XLVI, 1928, č. 1 - 58.
- [31] *Hlasy z Hané* XLIX, 1931, č. 1 - 52.
- [32] *Hlasy z Hané* L, 1932, č. 1 - 56.
- [33] *Hlasy z Hané* LVIII, 1940, č. 1 - 52.
- [34] *Hlasy z Hané* LVIX, 1941, č. 1 - 52.
- [35] [35] Horová, A. (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění I - II*, Praha 1995.
- [36] Horsham, M., *Styly 20. a 30. let*, Praha 1997.
- [37] Huse, N., *Le Corbusier*, Olomouc 1995.
- [38] Janoušek, D. - Kašpárková, S. - Marek, P. et al., *Národní dům v Prostějově*, Prostějov 1987.
- [39] Janoušek, V., *Dějiny Prostějova. Prostějovský okres*, Brno 1938.
- [40] Jeřábková, E., K ideovým aspektům Kotěrova Národního domu v Prostějově, *Umění* XLIV, 1996, č. 5, s. 411 - 424.
- [41] Kalivoda, F. (ed.), *Prossnitz*, Prostějov 1940.
- [42] Karný, L., *Historie prostějovských ulic*, Prostějov 1998.
- [43] Kašpárková, S., *Národní dům v Prostějově* (stavebněhistorický průzkum), Brno - Olomouc 1986.
- [44] Koch, W., *Evropská architektura*, Praha 1998.
- [45] Koula, J. E., *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*, Praha 1940.
- [46] Krajčí, P. - Soňa Ryndová, S. (ed.), *Otto Rothmayer 1892 - 1964* (kat. výst.), Galerie Jaroslava Fragnera v Praze 1997.
- [47] Kudělka, Z., *Bohuslav Fuchs*, Praha 1966.
- [48] Kudělka, Z., *Brněnská architektura 1919 - 1928*, Brno 1970.

- [49] Kudělka, Z. – Chatrný, J. (ed.), *O nové Brno, brněnská architektura 1919 – 1939* (kat. výst.), Muzeum města Brna 2000.
- [50] Kudělková, L., O nové Brno. Brněnská architektura 1919 - 1939, in: *Prostor* VI, č. 6, Zlín 1998, s. 16 - 17.
- [51] *Kulturní zprávy* V, č. 1 - 10, Prostějov 1939.
- [52] Kühndel, J., Právovárečné měšťanstvo v Prostějově, *Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané* VIII, Prostějov 1931, s. 115.
- [53] Kühndel, J. - Mathon, J., *Pernštejnský zámek v Prostějově*, Prostějov 1932
- [54] Kühndel, J. – Král, F. (ed.), *Prostějov město a okres*, Brno 1933.
- [55] Lahoda, V. – Nešlehová, M. – Platovská, M. et al. (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění (IV/2) 1890 / 1938*, Praha 1998.
- [56] Lynton, N., *Umění 19. a 20. století*, Praha 1981.
- [57] Marek, P., Devadesát let českého Prostějova, *Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově*, č. 2, 1982, s. 36.
- [58] Marek, P., K zápasu o správu Prostějova v letech 1890 - 1892, *Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově*, č. 1, 1984, s. 10 - 21.
- [59] Marek, P., *Bibliografie okresu Prostějov*, Brno - Prostějov 1990.
- [60] Marek, P., K dějinám Prostějova v letech 1870 - 1890, *Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově*, č. 1, 1992, s. 1 - 24.
- [61] Mathon, J., *Prostějov*, Praha 1947.
- [62] Mucha, J., Adresář města Prostějova a politického okresu, Prostějov 1933.
- [63] Mucha, J., Adresář města Prostějova a politického okresu, Prostějov 1939.
- [64] Mucha, J., Adresář města Prostějova a politického okresu 1947, Prostějov 1948.
- [65] Několik črt z posledních 15 let města Prostějova, Prostějov 1907.
- [66] Nováková, I., Antonín Navrátil (1902 - 1975), in: *Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově*, 1995, č. 2, Prostějov 1995, s. 45 - 47.
- [67] Novotný, O., *Jan Kotěra a jeho doba*, Praha 1958.
- [68] Pavel, J., *Dějiny umění v Československu*, Praha 1978.
- [69] Peterka, M., *Smržice*, Smržice 1994,
- [70] Plán města Prostějova, Prostějov 1946.
- [71] Poche, E. (ed.), *Encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1975.
- [72] Poche, E. (ed.), *Umělecké památky Čech I - IV*, Praha 1977 - 1982.
- [73] Prostějov, průvodce městem a okolím, Prostějov 1923.
- [74] Raeburn, M. (ed.), *Dějiny architektury*, Praha 1993.
- [75] Riedl, D. - Samek, B., *Moderní architektura v Brně 1900 - 1965*, Brno 1967.
- [76] *Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané I - XVI*, Prostějov 1924 - 1939.
- [77] Samek, B., *Umělecké památky Moravy a Slezska I*, Praha 1994.

- [78] Sedlák, J., Náčrt dějin architektury na Moravě 1919 - 1938, in: *Uměleckohistorický sborník*, Brno 1985.
- [79] Sedlák, J. (ed.), DoCoMoMo - National register - the Czech republic, 1st proposal, Brno 1996.
- [80] Sharp, D., A Visual History of Twentieth - Century Architecture, London 1972.
- [81] Starý, F., Městský hřbitov v Prostějově, Prostějov 1931.
- [82] Starý, O. (ed.), Československá architektura, Praha 1965.
- [83] Svozil, O., Jano Köhler a Prostějov, *Štafeta VIII*, č. 1, Prostějov 1976, s. 6. - 8.
- [84] Šlapeta, V., Moderní architektura v Prostějově, *Štafeta IX*, 1977, č. 2, s. 14 – 18; č. 3, s. 11 – 14; č. 4, s. 3 – 7.
- [85] Šlapeta, V., Moderní architektura v Prostějově 1900 - 1950, *Štafeta IX*, 1977, zvláštní otisk.
- [86] Šlapeta, V., Praha 1900 - 1978. Průvodce po moderní architektuře, Praha 1978.
- [87] Šlapeta, V. - Zatloukal, P., Moderní architektura v Prostějově, *Památky a příroda VII*, 1982, s. 257 - 267.
- [88] Šlapeta, V., Die Brüner Funktionalisten. Moderne Architektur in Brünn (kat. výst.), Innsbruck 1985.
- [89] Švácha, R., Od moderny k funkcionalismu, Praha 1995.
- [90] Toman, P., Nový slovník československých výtvarných umělců, Praha 1936.
- [91] Toman, P., Nový slovník československých výtvarných umělců I - II, Praha 1947 -1950.
- [92] Toman, P. - Toman, P. H., Dodatky ke slovníku československých výtvarných umělců, Praha 1955.
- [93] Trapl, M. (ed.), *Prostějov dějiny města I - II*, Prostějov 1999.
- [94] Vlček, P. (ed.), *Umělecké památky Prahy I*, Praha 1996.
- [95] Zatloukal, P., Počátky moderní architektury na Moravě a ve Slezsku (kat. výst.), Olomouc 1981.
- [96] Zatloukal, P., Olomoučtí architekti 20. století I, *Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci*, 1984, č. 229, s. 15 - 29.
- [97] Zatloukal, P., Olomoučtí architekti 20. století II, *Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci*, 1985, č. 235, s. 15 - 33.
- [98] Zatloukal, P., *Příběhy z dlouhého století*, Olomouc 2002.
- [99] Žák, L., *Obytná krajina*, Praha 1947.

7. RESUMÉ

7.1 Architekt Antonín Navrátil a fenomén prostějovského funkcionalismu. Prostějovská architektura 1918 – 1948. Souhrn

Funkcionalistická architektura, tj. architektura zhruba poloviny dvacátých až poloviny padesátých let minulého století, je u nás poměrně dobře a fundovaně podchycena, zabývají se jí ve svých pracích přední specialisté oboru. Většinou jsou

však podrobněji zpracovávají nejvýznamnější oblasti, stavby a autoři zmíněného období. Existuje ale řada příkladů nadprůměrné meziválečné architektury či dokonce jejích souborů mimo všeobecně uznávaná centra. To je i případ Prostějova s jeho kvalitní architektonickou kolekcí zejména třicátých let, kde existují pouze dílčí (byť fundované) studie či všeobecné souhrny. Uvedené konstatování je rovněž východiskem mé práce. Snažil jsem se prokázat určitou svébytnost místního stavebního vývoje a zdůraznit význam Prostějova jako dalšího centra rozvoje architektury mezi dvěma světovými válkami.

Třikrát v dějinách se dostalo město Prostějov do centra soudobého dění a aspirovalo na špici vývoje v celomoravském kontextu. Pokaždé se pak tato situace promítla také do rozvoje stavebního, do jeho kvantity i kvality. Prvním vrcholem je druhá polovina patnáctého století, období doznívání gotiky. Vrcholem druhým je století následující a vláda Pernštejnů, v šestnáctém století významného šlechtického rodu království. Nastává rozmach kulturní i ekonomický, což se opět projevuje i na tváři města.

Třetím vrcholem místního stavitelství jsou dvacátá, třicátá a do jisté míry i čtyřicátá léta dvacátého století. Zejména léta třicátá jsou obdobím velkého vzepětí, Prostějov této doby přesahuje význam regionu a stává se hlavně v období pozdní fáze a vyznívání funkcionalismu jedním z moravských center soudobé architektury. Pozoruhodný soubor hodnotných staveb této doby je toho dodnes významným dokladem, vypovídajícím rovněž o ekonomické, kulturní a sociální vyspělosti doby. Vycházejí z poznání kvalitativní i kvantitativní struktury místní stavební tvorby, můžeme mluvit o svébytném fenoménu prostějovského funkcionalismu, který se vyvíjí na ekonomicky silném základě předního soudobého průmyslového centra. Zdůraznit je třeba také vysokou kulturu investorskou. V práci uvedená fakta prokazují úlohu Prostějova nejen jako nadregionálního středomoravského architektonického centra, důležitý je také poměr místních či s městem trvale spjatých tvůrců, což nám dává právo mluvit o částečně samostatném vývoji místního stavitelství. Zasloužili se o to nadprůměrní, domácí či v Prostějově trvale pracující architekti, kteří svou tvorbou inspirovali také některé místní stavební kanceláře, a tak mohla vzniknout i řada poměrně kvalitních objektů "stavitelské" architektury, a to nejen přímo v Prostějově. V práci zmiňuji ty, které dosahují na svou dobu nadprůměru či slušného průměru.

Z renomovaných architektů, tvořících v meziválečných letech v Prostějově, se nejpodrobněji věnuji Antonínu Navrátilovi. Dále podávám zevrubný přehled prostějovských prací Bohumíra F. A. Čermáka, Václava Jeřábka, Františka Kalivody, Bohumíra Kozáka, Jindřicha Kumpošta, Ladislava Machoně, Miroslava Putny, Otto Rothmayera a Eduarda Žáčka. Existuje také několik návrhů známých architektů, které nebyly ve městě bohužel realizovány. Konkrétně se jedná o Bohuslava Fuchse, Josefa Havlíčka, Karla Honzika, Lubomíra Šlapetu, Josefa Štěpánka a Antonína Tenzera. Jak jsem již uvedl, na velmi dobré úrovni byla také tvorba některých převážně místních stavitelů a stavebních podnikatelů. Část práce se věnuje nejlepším takovýmto realizacím.

V letech 1940 - 1945, v době okupace, stavebnictví z důvodů nedostatku materiálu a financí stagnuje. Většinou jsou pouze dokončovány již před válkou započaté stavby, zatímco většina projektů, vzniklých ve válečných letech, zůstává až na výjimky nerealizována. Čtyřicátá a počátek padesátých let tvoří závěrečnou etapu velkého rozvoje prostějovské architektury a stavitelství. V pozdější době se vlivem událostí po roce 1948 již na tyto tradice nepodařilo direktivně kolektivizované architektonické tvorbě až na některé výjimky navázat; k hodnocení místní tvorby po roce 1989 zatím chybí dostatečný časový odstup.

Třicátá a částečně i dvacátá a čtyřicátá léta dvacátého století zůstávají tedy nepřekonaným vrcholem moderní prostějovské architektury a z tohoto důvodu jsou hlavní náplní předkládané práce. Její součástí je také katalog všech staveb uvedených, seznam všech staveb terénně a archivně prozkoumaných a obrazová příloha.

7.2 Architect Antonín Navrátil and the Phenomenon of Prostějov Functionalism. Architecture in Prostějov 1918 – 1948. Summary

Functionalist architecture, it means the architecture from approximately the mid – twenties to the mid – fifties of the last century, is fairly well characterized in the works of prominent experts in the branch. However, only the most famous areas, buildings and authors of that time are described in detail, but besides widely known centres there are great numbers of examples of the above – average inter – war architecture or even its whole ensembles. This is the case of the town of Prostějov with its valuable architectonic collection especially from the nineteen thirties, where there exist only partial (although very skilled) studies or general summaries. This is the starting point and the basis of my work. I have tried to embody the Prostějov functionalist architecture both into the geographical and time interrelation with a view to Moravian towns of similar size and always with necessary overlaps. I have tried to document a certain individuality of the local architectonic development and to emphasize the importance of the town of Prostějov as of another centre of the development of architecture in the inter – war period.

The town of Prostějov has been in the centre of events three times in the history and aspired to become the leading power of the development within the framework of the whole Moravian context. Those events were always reflected in the architectonic development in both its quantity and quality. The first culmination came in the second half of the 15th century, in the period of fading Gothic style. The second culmination came in the successive century under the reign of Pernštejn dynasty, a prominent noble family of the Czech Kingdom in the 16th century, and it was the period of cultural and economic expansion, which was reflected evidently in the face of the town.

The nineteen twenties, thirties and to a certain extent also forties were the third culmination of the local architecture. Especially the thirties were the period of a huge blossom. Prostějov exceeded the significance of the region and mainly in the period of fading functionalism became one of the Moravian architectural centres. A

notable ensemble of valuable buildings gives us till present days important evidence of economic, cultural and social maturity of that time. Proceeding from the comparison with other – mainly Moravian – towns of the similar size, we can speak about the individual phenomenon of Prostějov functionalism developing on the economically strong basis of the foremost industrial centre. It is also important to highlight the culture of investors. The facts stated in my work prove the role of Prostějov not only as an above – regional Central Moravian archtectonic centre, but it is also necessary to mention relation of local or with Prostějov permanently linked architects, which entitles us to speak about semi – independent development of local architecture. Due to above – average local or permanently resident architects who also inspired several local building offices, a number of buildings of relatively high quality were built in and outside Prostějov. In my work I deal only with these of first – rate or above – average quality.

I pay attention to renowned Prostějov architects of the inter – war period, especially to Antonín Navrátil. I also present a detailed survey of Prostějov works designed by Bohumír F. A. Čermák, Václav Jeřábek, František Kalivoda, Bohumír Kozák, Jindřich Kumpošt, Ladislav Machoň, Miroslav Putna, Otto Rothmayer, Jaroslav Stockar – Bernkopf and Eduard Žáček. There exist also several projects of famous architects which, unfortunately, have never been realized in the town. These were made namely by Bohuslav Fuchs, Josef Havlíček, Karel Honzík, Lubomír Šlapeta, Josef Štěpánek and Antonín Tenzer. As I have already mentioned the work of some predominantly local architects and investors was also at a very high level. and part of my work is dedicated to its best samples.

Between 1940 and 1945, in the period of German occupation, due to the lack of material and finance there was stagnation in architecture and the whole civil engineering as such. Only buildings, construction of which had started before the war, were being completed. With some exceptions majority of projects which occurred during the war time have never been realized. The forties and the beginning of the fifties were the final stage of a huge development of Prostějov architecture and civil engineering. Later, owing to the events in and after 1948, strictly directive collectivized architecture was with certain exceptions unable to reassume the pre – war traditions; since there is not sufficient lapse of time it is rather difficult to evaluate local archtectonic work after 1989.

The thirties and partly the twenties and forties years of the twentieth century remain matchless peak of modern prostějov architecture and are the main content of my work including the catalogue of all mentioned buildings, a list of all buildings examined in archives and terrain, and a pictorial supplement.

8. ŽIVOTOPIS AUTORA

Mgr. Miroslav Chytil

Narozen: 5. 7. 1965 ve Vyškově

Bydliště: Palackého tř. 33, 796 01 Prostějov

Vzdělání:

1995 - 2002 Fakulta architektury VUT v Brně

externí doktorandské studium

Ústav teorie, dějin architektury a rekonstrukcí památek

1985 – 1993 Filozofická fakulta MU v Brně, katedry historie a rusistiky.

1979 – 1983 Gymnázium J. Wolkra v Prostějově.

Praxe:

1996 – dosud Muzeum Prostějovska v Prostějově,
odborný historik se zaměřením na dějiny
architektury a hmotné kultury.

1995 – 1996 Okresní úřad Prostějov,
úsek státní památkové péče .

1991 – 1995 Školský úřad Prostějov,
učitel ZŠ.

Další aktivity, vztahující se k oboru:

- spoluřešitel grantu VÚ 9601 (1998 - dosud)
- člen komise rady města pro koncepci a územní rozvoj
- konzultant komise zastupitelstva města pro regeneraci městské památkové zóny
- člen konzultační skupiny pro obnovu Národního domu v Prostějově
- člen komise rady města pro nákup uměleckých děl